

Україномовна навчальна література для початкової школи (1905–1914 роки)

Тетяна ГАВРИЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук, в.о. доцента кафедри соціальної педагогіки
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

Сьогодні в умовах реформування національного шкільництва особливо актуальною проблемою є оновлення змісту навчання, одним із засобів реалізації якого був і залишається підручник. Тому пріоритетне завдання науковців, педагогів-практиків полягає у розробленні й створенні навчальної літератури нового покоління, спрямованої на формування світогляду і світосприйняття учнів, розвиток їхніх розумових і творчих здібностей, допитливості, зацікавленості предметом вивчення. Особливо уваги в напрямі вдосконалення змісту, структури, методичного забезпечення потребують підручники для початкової школи, оскільки з них дитина отримує перші усвідомлені знання про загальнолюдські цінності, завдяки їм у молодшого учня формується бажання і вміння вчитися, виховуються почуття громадянськості, патріотизму, національної свідомості. Здійснення нових кроків у модернізації навчальної книги неможливе без вивчення, критичного аналізу, узагальнення та творчого використання досвіду попередніх поколінь, кращих традицій національного підручникотворення.

У контексті зазначеного вище надзвичайно цікавим у науково-дослідному плані є період кінця XIX – початку XX ст., ознаменований численними освітніми реформаторськими зрушеннями, радикальним переосмисленням традиційної системи навчання, активним пошуком нових теоретико-методологічних основ початкової школи, створенням великої кількості україномовної навчальної літератури для молодших школярів.

Видання нового україномовного підручника не проходило непоміченим і жваво обговорювалося на сторінках тогочасної демократичної преси, зокрема часописів «Рідний край», «Нова громада», «Світова зірниця», й особливо педагогічних журналів «Народний учитель», «Світло», пізніше «Вільна українська школа». У повідомленнях та рецензіях представників прогресивної педагогічної громадськості Б.Грінченка, Д.Дорошенка, Ф.Слюсаря, Г.Шерстюка та ін. визначалися позитивні риси й недоліки навчальної книги, доцільність її використання в початковій школі. Вони, безумовно, збагатили уявлення про складний процес національного підручникотворення.

З позицій сьогодення україномовна навчальна література кінця XIX – початку XX ст. у різних аспектах аналізувалася в дослідженнях Н.Богданець-Білокаленко, І.Козак, Н.Кузьменко, Н.Побірченко, Т.Самоплавської та ін. Однак у більшості з них розглядаються найхарактерніші та значущі для того часу букварі, читанки, підручники з української

мови. Малодослідженою залишається навчальна література з інших предметів. Історіографічний огляд свідчить про наявність значної кількості джерел з цієї проблеми, проте на сьогодні не здійснено цілісного аналізу україномовних підручників для початкової школи 1905–1914 років, що і стало метою цієї статті.

Територіальні межі дослідження охоплюють Наддніпрянську Україну, землі якої входили до складу Російської імперії. Тут була сконцентрована діяльність видатних учених-педагогів, які в несприятливих для розвитку всього українського умовах імперського режиму зуміли виробити оригінальні підходи до освіти й навчання дітей у початковій школі в дусі національної ідеї.

Створення україномовної навчальної літератури розпочалося ще в кінці 50-х – на початку 60-х рр. XIX ст. У цей час побачили світ «ГраMATка» П.Куліша, «Українська абетка» М.Гатцука, «Букварь южнорусскій» Т.Шевченка, «Українська граматика» І.Деркача, «Українська граматика» І.Драгана, «Домашня наука» К.Шейковського, «Азбука по методу Золотова для Южнорусского края» О.Строніна, «ГраMATка для українського народу» Л.Яценка, «Українські прописи» та «Арихметика, або шотниця для українських шкіл» О.Кониського, «Арихметика, або шотниця» Д.Мороза, «Навчальна арифметика» К.Рубісова, «Священна історія» С.Опатовича. Відомий український філолог, педагог і громадський діяч П.Житецький зазначав, що виданої навчальної

літератури було достатньо, щоб «гарно і міцно поставити навчальну справу в народній школі» [цит. за: 18, с. 63].

Після підписання Валуєвського циркуляру (1863), а пізніше – Емського указу (1876) використання і видання педагогічної літератури рідною мовою, й зокрема українських підручників, було заборонено і припинилося майже на півстоліття. Однак свідомо українська громадськість не втрачала надії на видання нової навчальної літератури і продовжувала її підготовку. Так, під керівництвом М.Драгоманова П.Левицький, І.Слепушкін, В.Антонович, П.Житецький та інші культурно-освітні діячі працювали над створенням «Читанки» для народних шкіл на зразок «Родного слова» К.Ушинського. О.Русовим у середині 70-х років XIX ст. було підготовлено граматику української мови. Але вони так і не були видані, як і багато іншої навчальної літератури [18, с. 267].

Серед підручників, яким пощастило побачити світ, були «ГраMATка, або перша читанка задля початку вчень» О.Кониського (1882), «ГраMATка» і «Читанка» Т.Лубенця (надрукована під псевдонімами Норець та Т.Хуторний, 1883), а також «Руководство к обучению грамоте, составленное для малорусских воскресных школ» О.Потебні (1899), підготовлене ще в 60-х рр.

Новий етап у розвитку національного підручникотворення починається після підписання Миколаю II Тимчасових правил друку (24 листопада 1905 р.), що скасували заборону на українське друковане слово. Уся прогресивна громадськість, яка вболівала за майбутнє української нації, активно взялася за створення та видання навчальної літератури для національної школи рідною мовою. Протягом 1905–1914 рр. було надруковано сім українських букварів та грамаТОК, чотири читанки, а також граматики української мови, підручники з арифметики, географії, історії.

Зупинимо увагу на навчальних книгах, з якими дитина зустрічається, переступивши поріг школи – букварях і грамаТках. У 1906–1907 рр. видані: «ГраMATка» Норця (Т.Лубенець) (1906), «Український початковий букварець» І.Пухальського (1906), «Український буквар. По підручнику О.Потебні» С.Русової (1906), «Рідна мова. Український буквар» О.Базилевича (1907), «Українська грамаТка до науки читання й писання» Б.Грінченка (1907), «Українська школа. ГрамаТка» Г.Неводовського (1907), «ГрамаТка» С.Черкасенка (1907).

Порівняльний аналіз зазначених підручників (крім букваря І.Пухальського) свідчить про їх певну схожість: написані рідною мовою; побудовані за принципами послідовності, доступності, зв'язку навчання з життям; складаються з добукарної (грамаТки Т.Лубенця та О.Базилевича), букварної та післябукварної частин, методичних рекомендацій для вчителів (грамаТки Б.Грінченка, Т.Лубенця, О.Базилевича); пропонують навчання грамоти за популярним на той час звуковим методом, зокре-

ма звуковим аналітико-синтетичним методом (грамаТки Б.Грінченка, Т.Лубенця, О.Базилевича), який покладений в основу сучасної методики навчання молодших школярів; містять зразки каліграфії, ілюстрації; наповнені кращими зразками української народної творчості, уривками з творів відомих українських письменників.

Відрізнялися підручники порядком вивчення літер (пов'язано з принципом одночасного чи роздільного навчання читання і письма), правописом (пов'язано з відсутністю єдиної правописної системи), зображенням рукописних літер (пряме чи похиле письмо), обсягом матеріалу для читання тощо.

ГрамаТки й букварі, хоч і не позбавлені певних недоліків (фонетичні, грамаТичні, лексичні помилки, русизми, незрозумілі слова, невдалі вирази, друкарські помилки), отримали позитивні відгуки від педагогічної громадськості (особливо підручники Б.Грінченка та С.Черкасенка). Критично був оцінений «Український початковий букварець» І.Пухальського, оскільки він не відповідав віковим особливостям молодших учнів.

Охарактеризовані вище підручники з навчання грамоти, крім останнього, стали порівняно з грамаТками 60-х років XIX ст. навчальними книгами нового типу, прогресивними за змістом та методом навчання. З методичного погляду вони не втратили актуальності й у XXI ст.

Основною книжкою для навчання в початковій школі кінця XIX – початку XX ст. була читанка. Досліджуваний період позначився появою перших українськомовних читанок для молодших школярів: «Читанка» Т.Лубенця (1883, 1907); «Вінок» О.Лотоцького (1905, 1911); «Рідне слово. Українська читанка» Б.Грінченка (1912); «Рідна школа» С.Черкасенка (1912). Вони були багаті за змістом, охоплювали різні галузі знань. З них учні могли дізнатися про історію України, життя рідного народу, його побут, звичаї, традиції тощо. Чільне місце в підручниках посідали високохудожні твори українських поетів і письменників, які позитивно впливають на дитячу душу, пробуджують думку, розширюють кругозір, формують світогляд, виховують почуття добра, правди, краси, любові, розвивають естетичний смак. Автори зуміли підібрати такий навчальний матеріал, який відповідав рівневі розвитку молодших школярів, викликав у них зацікавленість.

У читанках використовувалися різноманітні методичні прийоми для збагачення словникового запасу учнів, розвитку мовленнєвої творчості. Усні й письмові завдання та вправи, представлені в навчальних книгах, залучали дітей до спілкування, збуджували інтерес до навчання, викликали потребу аналізувати, узагальнювати, шукати відповіді, проводити перші дослідження й робити відкриття.

Протягом 1905–1914 рр. було надруковано багато підручників для вивчення української мови: П.Залозного «Коротка грамаТка української мови. Ч. I.» (1906, 1912), «Ч. II. Синтаксис» (1908, 1913);

Г.Шерстюка «Коротка українська граматики для школи. Ч. I. Етимологія» (1907, 1912); «Українська граматики для школи. Ч. II. Складня» (1909, 1913); Є.Тимченка «Українська граматики. Ч. I.» (1907); А.Кримського «Украинская грамматика для учениковъ высшихъ классовъ гимназій и семинарій Приднѣпровья» (1907); І.Нечуя-Левицького «Граматики української мови для двохъ нижчихъ класівъ гімназій та для двокласнихъ і трикласнихъ народнихъ шкіл. Ч. I. Етимологія» (1913), «Ч. II. Синтаксис» (1914). Характерна ознака цихъ навчальнихъ книгъ – невпорядкованість граматичнихъ термінів, їх розбіжність і навіть неоднакові правописи. Це було пов'язано насамперед з тим, що на початку ХХ ст. не існувало загальної граматичної термінології і авторамъ граматик доводилося часто виробляти свої власні терміни або запозичувати їх із західноукраїнських чи російських підручників. З названихъ граматик для використання в школі були придатні граматики Г.Шерстюка та І.Нечуя-Левицького, інші ж були пристосовані для самоосвіти дорослихъ людей.

Г.Шерстюк у передмові до своєї книжки зазначав: «Складаючи українську граматику, я найбільш дбав про те, щоб вона цілкомъ була зрозуміла для українськихъ учнівъ» [25, с. 3–4]. Перша частина граматики присвячена вивченню фонетики та морфології, друга – синтаксису. Дидактичний матеріал підібрано з творів Т.Шевченка, Б.Грінченка, П.Грабовського, Д.Чайки, П.Куліша, С.Воробкевича, В.Самійленка та ін., а також української народної творчості.

Створюючи граматику, Г.Шерстюк використав у ній переважно західноукраїнську термінологію. «Я вибрав з більшості українськихъ граматик ті терміни, що здавалися мені більш влучними або більш зрозумілими» [26, с. 4]. Але на відміну від галицькихъ назв відмінків (відмінок перший, відмінок другий тощо), він вжив назви «називний», «родовий», тобто такі терміни, які стали нормою в сучасній науці. Ф.Слюсар зазначав, що термінологія, вжита у граматиці, «для російськихъ українців (тих, які проживали на території Російської імперії. – Т.Г.) більше придатна, бо нагадує нам російські терміни, до котрих ми звикли, і з цього боку граматики Шерстюка має велику вартість іменно тепер, коли у нас питання про нашу школу є питаннямъ прийдешніхъ часівъ» [17, с. 36]. Відомий український учений І.Огієнко, проаналізувавши граматику Г.Шерстюка, помітив у ній чимало недоліків, але вважав, що «все-таки в розумнихъ рукахъ вона може стати корисною книжкою» [14, с. 10].

Дбаючи про забезпечення школи українськими підручниками, І.Нечуй-Левицький створив «Граматику української мови...», що складалася, як і інші граматики, з двохъ частин: «Етимологія» і «Синтаксис». Перша частина містила знання з фонетики та морфології, у другій розглядалися просте і складне речення. Навчальний матеріал у граматиці подано за дедуктивнимъ методом викладання. Для кращого сприймання й запам'ятовування нові поняття

виділено жирним шрифтом. Після теоретичної частини майже на кожне правило даються вправи, побудовані за принципом поступового ускладнення завдань. Автор запропонував достатню кількість вправ для виконання в класі та вдома. Проїнятий національнимъ духом, підручник містить велику кількість народних прислів'їв і приказок, а також уривки з творів відомих українських письменників. Граматики І.Нечуя-Левицького, вирізняючись своєю оригінальною термінологією, відіграла помітну роль у створенні підручників з української мови.

Звичайно, основний акцент робився на створенні букварів, читанок та граматик, оскільки необхідно було навчити українських дітей елементарної грамоти, читання й письма. Однак поряд з рідною мовою вітчизняні педагоги приділяли надзвичайно велику увагу й такій шкільній дисципліні, як математика. Значний внесок у створення підручників з математики для початкової школи зробили відомі українські освітні діячі: Т.Лубенець, О.Кониський, О.Комаров. Так, підручники Т.Лубенця «Общепольный задачник» (1876), «Сборник арифметическихъ задачъ» (1876, витримав близько двадцяти видань) написані з урахуванням найновішихъ методів викладання арифметики. Укладаючи свої навчальні книги, Т.Лубенець дотримувався принципів доступності, послідовності, науковості, зв'язку навчання з життям. Навчальний матеріал підручників має практичний і пізнавальний характер. За своїм змістом вони були зорієнтовані переважно на сільських дітей.

Першими україномовними навчальними книгами з математики для початкової школи треба вважати підручники О.Кониського та О.Комарова.

«Арихметика, або щотниця для українськихъ шкіл» О.Кониського побачила світ ще у 1863 р., але не втратила своєї цінності й на початку ХХ ст. та була вдруге видана в 1907 р. Так, у передмові зазначалося: «Щотниця» О.Кониського хоч і дуже стисла, але виразно й цілком зрозуміло подає всі потрібні щодо арихметики відомості й через те може бути використана з поспіхом українськими дітьми в школі і сем'ї» [7, с. 2]. Видавництво «Український учитель», готуючи друге видання, внесло правки в правопис та деякі математичні терміни відповідно до вимог часу.

Вивчення та аналіз підручника свідчать, що він призначався для учнів, які засвоїли техніку усного обчислення з цілими числами у межах тисячі, а також мають певні відомості про іменовані числа. Підручник можна умовно розділити на дві частини. У першій автор ознайомлює учнів з арифметичними діями над цілими іменованими числами та пропонує 10 задач на обчислення іменованих чисел. Зміст задач зрозумілий і близький школяреві: «про косарів, про баштани, про хутори, про землю і її вимірювання, про овець, про фабрику» [17, с. 37]. Трапляються завдання і такого характеру: «Скільки років і годин прожив Т.Шевченко?» [7, с. 19]. Друга

частина охоплює послідовне вивчення звичайних, десяткових, періодичних, безперервних дробів та дій над ними, а також пропорції й проценти. Навчальний матеріал подається за дедуктивним методом, що було характерно для тогочасних підручників з математики. Варто зазначити, що підручник О.Кониського складається з теоретичного матеріалу, що значно ускладнює засвоєння арифметики.

Помітний внесок у створення підручників та методичних посібників з математики для початкової школи зробив відомий громадський діяч, педагог О.Комаров. Його «Арифметический задачник для начальных городских и сельских училищ» (1899) для 1–4-го років навчання витримав 24 видання, посібник для вчителів «Методическое решение типических арифметических задач в начальных училищах» (1899) – близько десяти. «Арифметический задачник», побудований за принципом послідовності та поступового ускладнення матеріалу, вважався одним з найкращих для тогочасних початкових шкіл і був поширений в Україні як найбільш зрозумілий для українських дітей. У 1906 р., з деякими змінами, він був виданий українською мовою під псевдонімом О.Степовик. У «Арифметическому, або щотному задачнику» вміщені приклади та задачі на чотири арифметичні дії над цілими невід’ємними числами, які доступні й зрозумілі учням початкової школи. Задачі про дітей, про шкільне навчання, життя та побут українського народу, його історію сприяли розвиткові логічного мислення, виховували вміння встановлювати залежності між величинами, створювали уявлення про практичне значення математики.

У 1910 р. побачила світ друга частина задачника, в якій розглядаються звичайні й десяткові дроби та дії над ними. На відміну від першої частини, у другій вміщено й теоретичний матеріал. Кожне правило для кращого його розуміння ілюструється на прикладах. Багатий практичний матеріал підручників О.Комарова міг бути вагомим доповненням до арифметики О.Кониського.

Навчальні книги О.Кониського та О.Комарова варто розглядати не лише як пам’ятки педагогічної та методичної думки відповідної епохи. Вони цікаві для науковців (з погляду історії розвитку математики) та авторів підручників з математики (тексти задач можуть бути творчо використані під час створення підручників та навчальних посібників з математики для початкової школи).

Відомості з історії подавалися в процесі навчання читання, письма, арифметики. Водночас на початку ХХ ст. з’явилися й перші підручники з історії України. Так, 1907 р. вийшла книжка М.Грушевського «Про старі часи на Україні», яка давала досить повні уявлення про українську історію, містила чимало малюнків. Чітка система побудови, популярний характер викладу матеріалу робили її доступною в широкому колу читачів і придатною для навчання в початковій школі.

Одним із перших україномовних підручників з географії стала праця С.Русової «Початкова гео-

графія» (1912), видана Добродійним товариством у Петербурзі. Ця навчальна книга містить систематичний пропедевтичний курс з географії, де розглядаються основні відомості з загальної географії (сторони світу, план, карта, ландшафт земної поверхні, внутрішня будова землі, рослинний і тваринний світ, населення Землі) та географії України (географічне положення, територіальний поділ, клімат, рослинний світ, ландшафт, населення). Значна частина навчального матеріалу присвячена питанням походження українців, їхніх релігійних вірувань, характерних ментальних ознак, основних форм життєдіяльності та соціально-політичного устрою. Після кожної теми пропонуються запитання, що привчало учнів до уважного читання тексту, виявлення і запам’ятовування найістотнішого, повторення й перевірки засвоєного матеріалу. Підручник добре ілюстрований, що сприяло кращому засвоєнню матеріалу, систематизувало й доповнювало зміст прочитаного.

За браком підручників та посібників з музики для української школи освітні діячі О.Радомський, В.Страшкевич та Є.Чарнолуська вважали придатними для початкової школи такі збірники: М.Лисенка «Молодощі» (1875) та «Збірку народних пісень в хоровому розкладі, пристосованому для учнів молодшого і підстаршого віку в школах народних» (1908); К.Стеценка «Луна: збірник пісень для сім’ї і школи» (1907), «Українські колядки і щедрівки» (1915, 3 випуски); А.Федоровича «Збірничок українських пісень» (1903); Б.Арсеня «Український співаник. 100 пісень з нотами» (1910) [20, с. 11; 21, с. 13; 22, с. 29], які містили багато цінного матеріалу як з музики, так і з педагогічного погляду. Рідна пісня, покладена в основу цих збірників, має велике виховне значення та невичерпне джерело для вивчення життя, культури, історії, традицій і звичаїв українського народу.

Збірники пісень М.Лисенка та К.Стеценка й сьогодні залишаються цінним дидактичним матеріалом і використовуються на уроках музики в початковій школі.

У кінці ХІХ – на початку ХХ ст., особливо протягом 1905–1914 рр., коли було знято заборону на українське друковане слово, представники національно свідомої української громадськості, продовжуючи справу видавців 60-х років ХІХ ст. і передавши естафету педагогам післяреволюційного періоду, підготували майже повний комплект українських підручників для початкової школи. Більшість навчальної літератури була перевидана й використовувалася в школах після 1917 р.

Спираючись на власний багатий педагогічний досвід і виявляючи глибоку любов до справи просвітництва рідного народу, автори підручників сконцентрували увагу на матеріалі, який був близький і доступний українській дитині, сприяв вихованню її в національному дусі, викликав у неї інтерес до навчання та пізнання нового. Видана в цей період навчальна література стала підготовчим

грунтом для появи національної школи, відіграла важливу роль в утвердженні української мови як мови навчання.

Отже, вітчизняні педагоги кінця XIX – початку XX ст. зробили вагомий внесок у розвиток національного підручникотворення. Запропоновані методи та прийоми повідомлення знань, зміст і спрямованість навчального матеріалу сприяли створенню нової навчальної і методичної літератури. Набувши подальшого розвитку, вони можуть бути творчо використані й сьогодні.

Література

1. *Базилевич О.* Рідна мова. Український буквар / О.Базилевич. – Полтава, 1907. – 76 с.
2. *Грінченко Б.* Українська граматка до науки читання й писання / Б.Грінченко. – К.: Вік, 1907. – 64 с.
3. *Грінченко Б.* Рідне слово. Українська читанка. Перша після граматки книга для читання / Б.Грінченко, М.Грінченко. – К., 1912. – 200 с.
4. *Грушевський М.* Про старі часи на Україні. Для першого початку / М.Грушевський. – К.; Відень, 1912. – 175 с.
5. *Комаров О. (Степовик О.)* Арихметичний, або щотний задачник / О.Комаров (О.Степовик). – Полтава, 1906. – 179 с.
6. *Комаров О. (Степовик О.)* Арихметичний, або щотний задачник. Ч. II. Прості дробі та десятичні / О.Комаров (О.Степовик). – Х.: Друк. Н.В. Петрова, 1910. – 68 с.
7. *Кониський О.* Арихметика, або щотниця для українських шкіл. – 2-ге вид., випр. – Полтава, 1907. – 48 с.
8. *Лотоцький О. (Білоусенко О.)* Вінок. Перша читанка (хрестоматія) для дітей молодшого віку / О.Лотоцький (О.Білоусенко). – 2-ге вид. – М., 1911. – 512 с.
9. *Лотоцький О. (Білоусенко О.)* Вінок. Читанка / О.Лотоцький (О.Білоусенко). – СПб., 1905. – 192 с.
10. *Лубенець Т. (Норець)* Граматка (Український буквар), з малюнками / Т.Лубенець (Норець). – К., 1906. – 48 с.
11. *Лубенець Т. (Хуторний Т.)* Читанка. Перша книжка після граматки / Т.Лубенець (Т.Хуторний). – 2-ге вид. – К., 1907.
12. *Неводовський Г.* Українська школа. Перший рік. Граматка. (Читання. Писання. Щотниця. Розрізна азбука) / Г.Неводовський. – Чернігів, 1907. – 112 с.
13. *Нечуй-Левицький І.* Граматика української мови для двох нижчих класів гімназій та для двокласних і трикласних народних шкіл / І.Нечуй-Левицький. – Ч. I. Етимологія. – К., 1913. – 166 с.; Ч. II. Синтаксис. – К., 1914. – 94 с.
14. *Огієнко І.* Українська граматична література / І.Огієнко. – К., 1908. – 20 с.
15. *Русова С.* Початкова географія. – СПб., 1911. – 111 с.
16. *Русова С.* Український буквар. По підручнику О.Потебні / С.Русова. – СПб., 1906. – 36 с.
17. *Слюсар Ф.* Огляд українських шкільних підручників / Ф.Слюсар // Світло. – 1911. – Кн. 2. – С. 29–44.
18. *Побірченко Н.* Питання національної освіти та виховання в діяльності українських громад (друга половина XIX – початок XX століття): монографія / Н.Побірченко. – К.: Наук. світ, 2002. – 331 с.
19. *Пухальський І.* Український початковий букварець / І.Пухальський. – Полтава, 1906. – 23 с.

20. *Радомський О. (Верходуб О.)* На крилах рідної пісні / О.Радомський (О.Верходуб) // Світло. – 1913. – Кн. 4. – С. 6–12.
21. *Страшкевич В. (Поточний В.)* Невичерпна педагогічна сила / В.Страшкевич (В.Поточний) // Світло. – 1912. – Кн. 7. – С. 5–15.
22. *Чарнолуська Є.* Мистецтво в школі / Є.Чарнолуська // Світло. – 1912. – Кн. 5. – С. 29–34.
23. *Черкасенко С.* Граматка / С.Черкасенко. – Полтава, 1907. – 32 с.
24. *Черкасенко С.* Рідна школа. Перша читанка / С.Черкасенко. – СПб., 1912. – 164 с.
25. *Шерстюк Г.* Коротка українська граматики для школи / Г.Шерстюк. – Полтава, 1907. – Ч. I. Етимологія. – 64 с.
26. *Шерстюк Г.* Українська граматики для школи / Г.Шерстюк. – К., 1913. – Ч. II. Складня. – 63 с.

Анотації

Тетяна ГАВРИЛЕНКО Україномовна навчальна література для початкової школи (1905–1914 роки)

У статті розглянуто україномовну навчальну літературу для початкової школи 1905–1914 рр., здійснено аналіз підручників з навчання грамоти, читання, української мови, математики, історії, географії; показано внесок українських педагогів кінця XIX – початку XX ст. у розвиток національного підручникотворення.

Ключові слова: україномовна навчальна література, підручники, початкова школа.

Татьяна ГАВРИЛЕНКО Украиноязычная учебная литература для начальной школы (1905–1914 годы)

В статье рассмотрена украиноязычная учебная литература для начальной школы 1905–1914 гг., проанализированы учебники для обучения грамоте, чтению, украинскому языку, математике, истории, географии; освещён вклад украинских педагогов конца XIX – начала XX в. в создание национального учебника.

Ключевые слова: украиноязычная учебная литература, учебники, начальная школа.

Tetyana HAVRYLENKO The Ukrainian-language educational literature for primary school (1905–1914 years)

In the article the Ukrainian-language educational literature for primary school in 1905–1914 years is considered, the analysis of textbooks for learning to read and write, the reading, the Ukrainian, the mathematics, the history, the geography is carried out; the contribution of the Ukrainian teachers of the end of the XIXth – the beginning of the XXth century in the development of national textbooks creation is shown.

Keywords: Ukrainian-language educational literature, textbooks, primary school.

¹ У дужках подається псевдонім, під яким було видано працю